

H. 42 I, 3, 7

BIJDRAGEN

TOT DE

TAAL- LAND- EN VOLKENKUNDE

VAN

NEDERLANDSCH-INDIË.

UITGEGEVEN

DOOR

HET KONINKLIJK INSTITUUT

VOOR DE

TAAL- LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË

DERDE VOLGREEKS.

NEG ENDE DEEL.

(21)

I, 3, 7

1874

73 Hg

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.

1874.

GEDRUKT BIJ H. L. SMITS.

1874/2262

ALLERLEI OVER HET EILAND ROTI.

Omtrent het eiland Roti zijn zoovele tegenstrijdige berichten verspreid, dat ik het niet onbelangrijk acht daarop de aandacht te vestigen, waartoe ik wegens de uitgebreide literatuur (zie het Aandr. en Stat. Wdb. sub *Timor*) heb uitgekozen de werken van Dr. Buddingh, „Nederlands Oost-Indië“, Deel III, en Dr. de Hollander, „Land- en Volkenkunde van N. I.“, Dl. II.

De eerste noemt het de broodkamer van Koepang (blz. 300) en vindt deze naamsafleiding zelfs zeer natuurlijk, zooals blijkt uit de bijvoeging, dat *Roti* in het Maleisch *brood* beteekent. Daargelaten dat de uitvoer van voedingsmiddelen naar Koepang zoo heel aanzienlijk niet is, moet die zonderlinge afleiding te meer verwondering wekken, daar de eerste bewoners het woord *brood* wel niet zullen gekend hebben. De ware naam is dan ook *Rote* (hier en daar *Lote* uitgesproken), alzoo genoemd naar eene plaats op de noordkust, die nog heden *pantei Rote* heet, en waar men een gelijknamige kampong aantreft, die tot het regentschap *Landoe* behoort. Bij de inlandsche bevolking bestaat eene overlevering, dat de eerste nederzetting daar heeft plaats gehad, en naar den aanvoerder het strand zijn naam ontving, terwijl zij de verbastering tot *Roti* toeschrijven aan een verkeerd begrip der schepelingen, die bij hun eerste bezoek in de nabijheid van dat strand landden en den lokalen naam op het geheele eiland toepasten ¹.

Het vleesch van den walvisch wordt door de bevolking van Roti nimmer gegeten, en in zooverre de uitweiding op blz. 302 op Solor toepasselijk is, kan ik niet nalaten te wijzen op de zonderlinge beschrijving van de walvischvangst der Soloreezen,

¹ Bij *Savoe* heeft eene gelijke vergissing plaats gehad. De inboorlingen noemen het *Hawoe*, in het Maleisch van Timor *Saboe* of *Sawoe*, maar nooit *Savoe*. Een eiland *Hoki* is nergens bekend; dat heeft geen andere naam dan *Dana*.

voorkomende in het T. v. N. I., 1849, Deel II, blz. 66, die in waarheid met de bekende Amerikaansche wijze geheel overeenkomt. Het zou trouwens nog al een groot waagstuk zijn, om met acht voet *lange* bootjes, bemand met 6 à 8 man, en een touw van 15 tot 20 vademen op walvisschen jacht te maken, terwijl het vermoeien van den geharpoeneerden visch, door vasthechting van een groot aantal prauwtjes, wel tot de onmogelijkheden zal behooren.

Nog verdient aanteekening, dat de Soloreezen geenszins den walvisch eten, maar wel de *ikan laroe*, die door de Amerikanen *black fish* wordt genoemd.

De heidenen, waarvan op blz. 303 sprake is, heeten niet *Djintéo* maar *Djentioe*, en de *roemah pamali* niet *soengonetto* maar *songgonitoe*; het offeren zelf heet *songgo*, en de offerpriesters dragen den naam van *manesonggo*. Ook is de naam van *Oesinenoe* voor oppergod alleen tot Timor bepaald, en heet die op Roti *mantoealai*, d. i. de godheid, die boven den toewakboom zetelt.

De daar tevens vermelde eedsaflegging wordt alleen gevolgd bij het trouw zweren aan de *Mai-Bapa-Kompani*; onder elkaâr zweren zij anders, en slaan een kip den kop af, waarmede bedoeld wordt, dat de persoon, die eene valsche verklaring heeft afgelegd, hetzelfde ongeluk moge treffen.

De wapenen der Rotineezen zijn schietgeweer, houwer en piek, welke laatste *sagai* en niet *assagaai* heet, evenals de houwer *soeni* en niet *soendré* wordt genoemd (vgl. blz. 307). Van schild of boog maken zij geen gebruik, zooals de heer van Lijnden terecht opmerkt, en de beschrijving van pees en pijlen is niet op Roti, maar wel op Solor toepasselijk ¹.

Bepaald karakteristiek is hetgeen op diezelfde bladzijde voorkomt van een dans, die onder den naam van *poekoel gong* bekend is, wat Dr. de Hollander zelfs heeft overgenomen, en die toch nergens bestaat, en alleen doelt op het slaan op de *gong*, dat bij alle vermaken onmisbaar is en onze muziekinstrumenten vervangt, zooals dat met eenige variatie op Java met de *gamelan*, op Manado met de *kolintang* en op Ambon met de *tataboehan* het geval is. Dat de heer Buddingh, die bijna geheel Indië rondreisde, een dergelijke fout maakt, is onbegrijpelijk.

¹ De Saboneezen daarentegen hebben schilden van buffelleider, die zij *taming* (Jav. *tamēng*) noemen.

Het ophangen van de pooten en hoornen der geslachte karbouwen aan het sterfhuis (blz. 308) berust blijkbaar op eene vergissing. Dit toch vindt nimmer plaats, en het ophangen van de hoornen (nooit pooten) geschiedt alleen bij de inwijding van een nieuw huis. Eveneens is het lang boven de aarde blijven van een doode alleen toepasselijk op Timor, waar het lijk niet begraven wordt, vóór dat alles voor het daarbij gebruikelijke feest gereed is; op Roti daarentegen worden de lijken onmiddellijk, en wel onder de huizen op eene diepte van 3—6 voet, begraven.

De vele foutieve benamingen van negorijen, kapen, enz. worden in het vervolg van dit opstel verbeterd: ik wijs hier alleen op *Poeloe Tapoen* (blz. 312), dat *Poeloe Tefoe* heet, en dat de daar voorkomende hoek van *Oësina* niet aan Roti's noordkust voorkomt, maar alzoo genoemd wordt de hoek van Timor vóór straat Roti.

In eene noot op blz. 315 is aangeteekend, dat sommige sawah's met een muurtje van klipsteen zijn omgeven, terwijl de tabaksvelden met bamboezen omheind zijn. De waarheid is, dat men alleen steenen-pagars aantreft om maïs en gierstuinen, en de natte rijstvelden van een levende pagar zijn omgeven, zooals het voor de aanplanting van tabak afgezonderde veld ¹. Die omheiningen zijn echter niet van bamboes, maar daartoe dient de *carcas purchaus*, hier *damar Ende* geheeten.

Niet onaardig is de op blz. 317 gegevene verklaring van *toean deik melole*, dat woordelijk beteekent: *mijnheer zoent goed*. Voor *mooi* of *goedvinden* zegt de Rotinees: *nameda mëlole*.

Verdere bijzonderheden van Dr. Buddingh's reis over Roti en Timor ga ik met stilzwijgen voorbij, omdat de geringe wetenschappelijke waarde duidelijk is, en ieder, die den inlander kent, bespottingen als op blz. 328 voor eene fijne ironie van de inlandsche hoofden zal aanmerken.

Van meer belang zijn de verbeteringen, die ik zal aangeven voor de „Handleiding der Land- en Volkenkunde” van Dr. de Hollander, om reden dit werk zoo algemeen verspreid is en aan de meeste ambtenaren tot grondslag van hunne studiën strekt.

¹ De tabak wordt nooit gerookt, maar alleen met sirih gekauwd. Zij is niet zeer sterk, daar zij vóór de drooging wordt uitgewasschen. Tot bemesting der rijstvelden dient vooral schapendrek.

In de eerste plaats komt daarbij de staatkundige verdeling in aanmerking.

Zeer opvallend nl. is de verwarring, die er heerscht in de opgave der tot de regentschappen behorende kampongs ¹. Bij een onderzoek naar de ware namen, dankte ik aan de hulp van den Heer Rozet, posthouder te *Baä*, (die alle dialecten der Rotineesche taal kent), de ontdekking, dat vroegere reizigers misleid zijn door de tweeledige beteekenis, die de hoofden aan het woord *kampong* geven. Zij verstaan hieronder eerstens de aanzienlijke geslachten en vervolgens eene verzameling van huizen onder een bepaald hoofd, en noemen dan die, waar de Radja verblijf houdt, ter onderscheiding *negeri*.

Ik heb toen de moeite genomen daaromtrent overal een plaatselijk onderzoek in te stellen en verkregen: 1°. de namen der *bobonggi* (ook *bobongi* en *boboki* geheeten) of der voorname geslachten als *radja*, *fetor* en *tomoekoen*; en 2°. de namen der kampongs, welker hoofden als *manek gorok* of *korok* bekend zijn.

Beiden laat ik hieronder volgen ter voorkoming van latere vergissingen en vergelijking met vroegere opgaven, waartoe ik *Baä* als uitgangspunt heb gekozen. Tevens is telkens opgegeven het aantal weerbare mannen in elk regentschap aanwezig, zooals het door bovengenoemden ambtenaar werd begroot bij de vele oorlogen en partijschappen, die hij tijdens zijn langdurig verblijf aldaar bijwoonde. Een huisgezin op 5 leden stellende, krijgt men voor het aantal zielen een totaal van ruim 60,000.

BAA ²

met 400 weerbare mannen.

Bobonggi.

Ene
Modok
Koenak
Soeki

Kampongs.

Baädale
Toendaodale
Batoekapa
Oëteas ³

¹ De verdeling in *matahari nejek* en *matahari toeroen* wordt alleen in de spreektaal gebezigd, om de ligging dier staatjes aan te duiden.

² Ter hoofdplaats *Baä* wonen nog een twintigtal Mohamedanen, afkomstig van Koepang, die was en padi opkoopt of liever tegen lijnwaden inruilen.

³ *Oë* is het Rotineesche woord voor water, en vele kampongs zijn dan ook genoemd naar de daarbij stroomende beekjes.

Kampongs.

Boenggama
 Loloön
 Takai
 Neë
 Oënoas
 Oëmaoelain
 Oëgela
 Toeanatoe
 Todan
 Ndoedale
 Penapoea makalame
 Menggilama
 Loeaëlain
 Kokalain
 Ndololite
 Soekilain
 Modok
 Tangaloei
 Oëmaodale

TERMANO

met 2000 weerbare mannen.

Bobonggi.

Masahoek
 Meno
 Leli
 Dodanga
 Kioekanak
 Kotadeak
 Soei
 Ingondaoes
 Oeloeanak
 Gofalaik
 Ingobeboek
 Deko
 Endae
 Ingofao

Kampongs.

Kolilain
 Olain
 Kotaleleboek
 Olalain
 Hala
 Oëno
 Sosadale
 Tadabolo
 Hoö
 Polياما
 Polibonghoe
 Peladelelain
 Oënitاس
 Lefemoeni

Bobonggi.

Kampongs.

Botokameng

Ingonaoc ¹

Salpohi

Kodemanen

Lefak

Kade

Boesalate

Baoebofa

Doedikoen

Oëloenggoelain

Oëngelan

Hoeledo

Gelamalole

Poelai

Baoedale

Leli

Hoetoe

Batoengolo

Peto

Poewamata

Oëndoele

Oëbolo

Nitonggoën

Sibolo

KORBAFO

met 700 weerbare mannen.

Bobonggi.

Kampongs.

Tananggoi

Sani radja

Sani fetor

Inggoesoedi

Kanlain

Kawama

Datik

Mokdale

Mamen

Soeëohoe

Eohoe

Okepado

Kalafae

Lamatineoë

¹ Van enkele geslachten zijn ook de namen van zijlinien opgegeven. Ik heb deze niet willen verzwijgen, omdat het kon zijn, dat zij in sommige werken als *kampongs* bekend staan.

Kampongs.

Oemakapa
 Kolobafolain
 Inggoeafolain
 Daedaeosi
 Kokadale
 Oësinadale
 Oënggae
 Danodale
 Olefa
 Bioek
 Deaoën
 Denclain

LANDOE

met 300 weerbare manuen.

Bobonggi.

Daiama
 Raipon
 Inggoeserik

Kampongs.

Rote
 Maeoë
 Oënalain
 Oëmalada
 Oëtoetoei
 Kotadalek
 Mataramok
 Soak
 Ledoeloe
 Oëmila
 Modalek
 Batoekoa
 Oëkak
 Oëndoei
 Oëbatoelain
 Korodalek
 Kenamaoin
 Batoepahoen
 Oëmasik
 Nordalek
 Oësoeti

Kampongs.

Oëkae
Baolain
Ladoelain

RENGGO

met 1000 weerbare mannen.

Bobonggi.

Haontei
Dato
Maladatei
Anakaitei

Kampongs.

Kekahoe
Hoeroeoin
Bapaikoe
Baramo
Ikoeraä
Baeoë
Tokobatoe
Boesadaelain
Deteasa
Oëbololain
Rarano
Hailea
Noli
Boidano
Oëmatalilo
Oëpoealain
Oëramata
Taboalain
Ikomanoehoeën
lia
Masindale
Toearaolain
Faä
Nioë
Laäoë
Ikomanoealain
Oesoelain
Ariranilain
Pepela

OËPAO

met 200 weerbare mamnen.

Bobonggi.

Inaäi
Fia
Ari

Kampongs.

Seleai-tareboe
Batoeidoe
Sotilai
Manoeoë
Petidaen
Ealai
Ornado
Moödale
Boaë
Doëarlain
Oëfi
Ikoerara
Mepi
Batoesodan
Oëdosole
Doeile
Tokowatoe
Foinoeren

BËI.BA

met 1200 weerbare mannen.

Bobonggi.

Tarakoko
Lengomao
Manasea
Kajoë
Moernoek
Sangi
Lako
Kedati

Kampongs.

Noenoë
Oësoeti
Oëbao
Noelaina
Mamaloe
Foelä
Oëmata
Oëngeo
Soesioë
Nesoe
Longodale
Kimadale

Kampongs.

Akekala
 Palioë
 Oëhoe
 Haladain
 Kailai
 Tafakehoe
 Boeëain
 Manoepoelai
 Oëinadale
 Osekai
 Poëoë
 Bafanoë
 Oëloeli
 Pokowatoe
 Safoeamaoin
 Talitimon
 Kelboekoë
 Ngaoeselain
 Loelipenalai
 Bakoleten
 Ingoepola
 Oëloepoe
 Oësoekoe
 Oëhena
 Oesoelain
 Tidolean
 Heanoin
 Lalao
 Toniletten
 Oëngoeni
 Idoeoin
 Pao
 Kataletten
 Oëngelen
 Oëlao
 Safetafa
 Lokobili
 Foëoin
 Ingoelilai

Kampongs.

Oefa
 Doëmata
 Popokedale
 Oëboka
 Oëoeloe
 Oëlain
 Kiloetoetoëen
 Batoelää
 Foekadali
 Donalon
 Naoöin
 Siono
 Lifoëö
 Loenoedale
 Batoelain

DIOE

met 200 weerbare mannen.

Bobonggi.

Besitein
 Laikein
 Neontein
 Kalintein
 Loaktein
 Tasiktein
 Soloktein
 Folantein
 Malesitein

Kampongs.

Oëoetoe
 Kekoain
 Boëëain
 Oëledo
 Oëbeo
 Oëbaoek
 Betekai
 Pepelelain
 Kanalaik
 Dioedaik

LELENOEK

met 50 weerbare mannen.

Bobonggi.

Dongitein
 Sakatein

Kampongs.

Lineö
 Hakoama

Bobonggi.

Sinetein
Dalitein

Kampongs.

Nabibi
Maloelai
Dapeoë

BOKAI

met 60 weerbare mannen.

Bobonggi.

Feaäma
Modok
Tidok
Ganiama
Sani
Masahoe

Kampongs.

Batoeloetohoe
Foëoë
Manoekiodale
Benggoebela
Batoelilok
Kekasele
Fengolen
Meäkon
Oënoesa
Batoemasik

TALAË¹

met 200 weerbare mannen.

Bobonggi.

Ingoeoë
Doenikama
Koeloeteëk
Siokaitëk
Kioekana
Masahoe

Kampongs.

Soloë
Oënoesa
Seda
Batoemanoepoeik
Oëkea
Oësoelai
Nitanalai
Ingoelena
Kopeda
Loëoin
Koeaoin
Boloëi
Gaëlilo

¹ *Talaë* is de hoogst gelegene plaats op Roti, ± 400 voeten boven de zee: het dauwt daar zeer sterk, en des nachts kan het er soms vrij koud zijn,

KEKA

met 200 weerbare mannen.

Bobonggi.

Solotei
Lengatei
Baloetei
Damitei

Kampongs.

Kolioin
Aiseledalëk
Daëloni
Lengoehoe
Ioeoin
Makahoë
Mokdale
Dateboela

LOLE

met 700 weerbare mannen.

Bobonggi.

Hoeaoempoen
Tasitein
Hademongama
Moeia
Foëtein
Badoleon
Masahoe
Foadale
Poeilimatein
Oendaobaëtein
Koeli
Kasoe
Koalain
Tetematein
Kalentein
Noendi
Sandi
Oëfampa

Kampongs.

Bebalein
Noanadale
Fongka
Bitodale
Kampafolat
Seökama
Felai
Aililo
Menggi
Bandoe
Oëlangga
Kolobolong
Toeaboena
Toewaë
Emboli
Doekedale
Lasoeama
Oëfik
Oëlolok
Laloedale
Toeanalain
Helehei

Kampongs.

Denggalate
 Oëteas
 Adikama
 Naoetasi
 Soka
 Danolain
 Lebianan
 Soëk toeana
 Loeasio
 Sinelondi
 Foeakdale
 Timoelasi
 Inggoebeoek
 Namodale
 Dompō
 Lotoe
 Soemoën
 Manahelo
 Dioe
 Daëhoetilain
 Nakawatoen
 Batoelain
 Isitoea

Ti

met 1000 weerbare mannen.

Bobonggi.

Hënoelaë
 Boeralaë
 Sabalaë
 Gaoepandi
 Tolaoemboek
 Meoleok
 Kolek
 Sandi
 Kanaketoe
 Soea

Kampongs.

Danoheo
 Oëbo
 Oëseli
 Kotabeoek
 Saëaoen
 Roioën
 Meoain
 Ombok
 Dewama
 Gaoek

Bobonggi.

Kampongs.

Leë	Dilamina
Moesoehoe	Oëmboek
Kona	Oëbatoe
Landoe	Oëno
Moöioemboek	Mongkak
Mokaleok	Batoenaroek
Langgalodo	Oëlasin
Bibimane	Olibaë
Feosoroe	Liloain
Kekadoeloe	Bokak
Manadato	Deranitan
Nalefeo	Batoengoeis
Todefeo	Oëderas
Danafeo	Belaoën
Mesafeo	Soenoesa
	Laloekoën
	Oëkeneka

DELA

met 400 weerbare mannen.

Bobonggi.

Kampongs.

Sedefeo	Fi
Tasimesa	Sedemaoe
Batoemesa	Teteana
Kaifeo	Hehenet
Batesede	Loetililo
Omba	Soandaoe
Sandaoempoe	Dander
Giriteë	Tasimamo
Laimedoe	Edaoeën
Roa	Sedeoën
Haoeoi	Toenggaoën
Paädale	Aras
	Boa
	Fimo
	Oëmoeti
	Teteata

Kampongs.

Dorowonggo
 Hoeana
 Oëhela
 Toeaneo
 Boenioë
 Oëfoë

OëNALE

met 1300 weerbare mannen.

Bobonggi.

Tarahanidi
 Tarahaniona
 Roa
 Ait
 Mandali
 Paädale
 Haeoi
 Oinaleana
 Anoendao

Kampongs.

Boëëai
 Boeamo
 Eahoe
 Difati
 Tongga
 Bata
 Naleoin
 Toöelon
 Nonggo
 Ladilaoe
 Soeioin
 Soekio
 Oëarek
 Saë
 Latiana
 Baleti
 Olit
 Oëdai
 Fedon
 Oëlolot
 Ginoën
 Fetofeo
 Haesaet
 Lenoë
 Menoama
 Manggis
 Saneoën

Kampongs.

Mambota
 Oënitás
 Oëname
 Soniama
 Oëine
 Oëa
 Oëlalao
 Maomaoe
 Lidor
 Rina
 Lolong
 Gonggo
 Lodano
 Inggoeseti
 Oënbao
 Inggoelodo
 Noensoemba
 Toeasafoe
 Gajama
 Soeimo
 Balas
 Rima
 Ade
 Bandoet
 Manggamoeroe
 Manoeborek
 Inggoetenoeloe
 Lolofeo.

DENGKA

met 2200 weerbare mannen.

Bobonggi.

Henoetei
 Lanitei
 Boeitei
 Sa oetei
 Sa initei
 3^e Volgr. IX.

Kampongs.

Loetoemaoe
 Hoendihoe
 Daoc
 Manamolo
 Oëpapan

Bobonggi.

Boesaleo
Boai
Baoeleon
Manggi
Leseleo
Elo
Todan
Tasioë
Fando
Boloë
Loena
Toenaloektei
Loesitei
Leoana

Kampongs.

Oëtoetoeloe
Medi
Kailain
Lendoeoin
Randeoë
Deoeama
Toeatolok
Modosina
Oënbo
Danoëmbao
Oëtoembi
Inggoemengge
Lompodano
Oëfatoë
Inak
Faiana
Feama
Noas
Lobeama
Temas
Moendek
Danoana
Genioën
Lidor
Gonggo
Ledomata
Oëinggoë
Doëlete
Teloenoeloe
Loetoelai
Oëel
Fatoenao
Toetoebatoë
Tolama
Oëbole
Andalafoe
Holotoela
Lasilai
Oëdai

Kampongs.

Henoelain

Laki

LALAIN

met 18 weerbare mannen.

Bobonggi.

Kampongs.

Bobo

Oësemboka

Loedoe

Tiloenisi

Belolimpe

In verband met het vorige verdient dan ook de aandacht, dat de *tomoekoen's*¹ geen kamponghoofden zijn, (deze heeten *manek gorok*), maar een bepaald aantal kampongs onder zich hebben, wier zaken zij echter nooit alleen, maar slechts gezamenlijk mogen beslissen. Dat zijn nl. die kampongs, waar hunne familiën verblijven, want zij treden in den waren zin des woords als familiehoofden op. Bovendien zijn zij de tusschenpersonen, die de bevelen van den Radja aan de kamponghoofden overbrengen.

In het bedoelde werk van Dr. de H. worden de huizen gezegd als deels van denzelfden vorm als die op Timor, deels meer op de Maleische wijze gebouwd te zijn. Of de laatste naam goed is voor met den grond gelijke huizen, wil ik niet beslissen: op Roti noemt men de zoodanige *roemah Mangkasar*². De conische vorm der Timoreesche woningen wordt echter nergens aangetroffen. Op Roti zijn de huizen op palen gebouwd, met houten vloer en omwanding, welke laatste behalve de deuropening geheel gesloten is. Men vindt er tevens een zolder in, en zij zijn gedekt met een dak van gawangbladeren of alang-

¹ De ware naam dier hoofden is *tomoekoen* en niet *tamoenggon*, zooals de zendeling Jackstein in DL XX van het Tijdsch. Bat. Gen. opgeeft. Op *Saboe* heeten diezelfde hoofden *tamoegoe*; ook dáár zijn zij familie- en geen dorps-*hoofden*.

In die «Notizen» is ook eene minder juiste voorstelling gegeven van de verhouding tusschen *Radja* en *toewan tanah*; het bewaren van den stok met de daarover medegedeelde formaliteiten vindt slechts bij hooge uitzondering plaats.

² In 't Bat. Mal. is *r. mēngkasar*, een hoog huis. (Vide Bijdrage blz. 4).

alanggras, dat tot op twee voeten van den bodem reikt, zoodat men er nauwlijks onder heen kan zien. De ruimte onder het huis dient tot begraafplaats der lijken.

Als aanvulling van wat omtrent de voedingsmiddelen is aange- teekend, moge dienen, dat de meest aangeplante padisoorten zijn:

padi Saboe, met 5 maanden groeitijd: de korrel is klein, plat, donkerbruin van kleur. Ontbolsterd vertoont zij zich bruinrood.

p. Ekoëro, met 3 maanden groeitijd: de korrel is klein, lichtgeel van kleur.

p. Mangkasar, met 6 maanden groeitijd: de korrel is middelmatig groot, donkergeel van kleur met bruine naaldjes.

p. Boegis, met 4 maanden groeitijd: de korrel is klein en dik, met lichtgeelen baard.

p. Baëkoei, met 3 maanden groeitijd: de korrel is lang en smal, donkergeel van kleur met bruine vlekken.

p. Anekase, met 3 maanden groeitijd: de korrel is middelmatig groot, het hulsel vuilwit.

p. Enggris, met 5 maanden groeitijd: de korrel is klein, plat en breed met lichtgeelen baard. Benevens 3 glutinosasoorten:

p. Oëkoa, met 6 maanden groeitijd: de korrel is middelmatig groot, het hulsel lichtgeel.

p. milak, met 3 maanden groeitijd: de korrel is groot, breed en vuilgeel van kleur.

p. poeloet Mangkasar, met 4 maanden groeitijd: de korrel breed, het hulsel roodgeel van kleur met witten baard.

Voorts komt ook hier de Sorghum vulgare onder den naam van *djagong Rote* voor; tevens wordt een sesamumsoort gegeten, bekend onder den inlandschen naam van *lena*.

De *dele* (Coax sp.) wordt slechts op zeer enkele hooger gelegen punten als b. v. te *Talaë* geteeld; elders vindt men slechts de *dele oetan*, waarvan de vruchtjes, door de kinderen tot snoeren aangeregen, om den hals gedragen worden.

Gierst (panicum) heet in het Maleisch *botok*, in het Rotineesch *belek*; daarvan zijn nog een paar soorten als *botok poeloet* bekend.

Het voornaamste voedsel van den Rotinees is echter suiker en toewak van den lontarpalm. Ter verkrijging van de laatste wordt de vrouwelijke vrucht afgesneden, vervolgens om de drie dagen drie malen daags goed geknepen, waarna het sap er uitloopt. Deze bewerking noemt men *iris toewak*. Door vermen- ging van de gegiste toewak met dronkenmakende plantaardige

middelen, krijgt men de *laroe*, terwijl de suiker door enkele uitdamping wordt bereid.

De vermaken der Rotineezen bestaan vooral in dansen, als *leno* (beter *lendo*) en *foli*, waarvan de eerste met het Javaasche *ronggèng*, de tweede met het Moluksche *tjakalele* geheel overeenkomt: bij beiden wordt opophoudelijk op de gong geslagen, om de maat aan te geven, en van daar dat dit *poekoel gong* voor een afzonderlijken dans is uitgemaakt.

Het zingen geschiedt meestal door beide seksen, die, in een grooten kring geplaatst, zich langzaam in de rondte voortbewegen; de meest bekende zangwijzen zijn *kebalai* en *bobone* (niet *bobaneh* en *lendo*), ofschoon de variaties daarop tamelijk veelvuldig zijn. Gewoonlijk zingt er één voor en vallen de anderen met refrein in, somwijlen een octaaf hooger.

Andere volksvermaken zijn:

10. het *foti ndale*, of wedrennen van paarden binnen eene vlakte, *hoes* genaamd, die van de omgeving met een steenen muur is afgesloten. Gewoonlijk gaat dit gepaard met luid geschreeuw en het afschieten van geweren, om de paarden aan te vuren.

20. het *tati nok* of *potong kalapa*, waarbij een kalapanoot op een staak ter hoogte van een el wordt gestoken, en eerst de Mai-Bapa-Kompani en vervolgens andere negorijen en kampongs worden opgeroepen, om hunne bedrevenheid te toonen in het afslaan van het uitspruitsel.

30. het *metingga* of *mefiti*, waarbij de partijen hunne bedrevenheid moeten toonen in het toebrengen van schoppen, en daartoe twee aan twee of met ééne hand of met beide handen elkaar vasthoudende, hunne tegenpartij hevig schoppen, hetzij rechtstreeks, dan wel half cirkelsgewijs het lichaam achterwaarts slingerende.

Deze vermaken vinden alleen plaats bij gelegenheid van het z. g. nieuwjaarsfeest, dat eenmaal 's jaars gedurende 2 of 3 dagen gevierd wordt, en waarvan de tijd voor elke negorij verschilt. Het schijnt dat hieraan eene dankzegging voor den voordeeligen oogst of voor het invallen van den goeden moeson ten grondslag ligt, waarvan de ware beteekenis sedert de invoering van het Christendom grootendeels is verloren gegaan.

Van de taal is nog weinig bekend. De heer Heijmering maakte daarvan eene woordenlijst, die, opgenomen in den 8^{en} jaargang van het Tijdschr. v. N. I., voor een enkel dialect vrij nauwkeurig is.

Zooals ik van den heer Rozet en eenige meer ontwikkelde hoofden vernam, ziju er in het geheel zes dialecten van de Rotineesche taal en wel;

één van de staatjes *Ti*, *Lole* en *Baä*;

één van *Termano*, *Talaë* en *Keka*;

één van *Korbafo*;

één van *Landoe*, *Rënggo*, *Oëpao*, *Bëlba*, *Dive*, *Lelnoek* en *Bokai*;

één van *Dela* en *Oënale*; en

één van *Lelain* en *Dengka*.

Dit verschil is vermoedelijk het gevolg van de afscheiding der kleinere staatjes, wat o. a. voor *Dela* uit *Oënale* en *Lelain* uit *Dengka* nog zoo lang niet geleden is.

Ten aanzien van de omringende eilandjes heerscht er eene groote verwarring, door *Landoe* aan de noordkust als een afzonderlijk eiland op te geven. Dit regentschap is wel degelijk aan het overige *Roti* verbonden door een strook lands, die bij springtij en in den regenmoeson onder water staat.

Wil men nu dat gedeelte wegens die tijdelijke afzondering een eiland noemen, dan kan het toch nooit gezegd worden onbewoond te zijn, daar het staatje *Landoe* met al zijne kampongs daarop is gelegen, en ook naar het zuiden door die strook geheel begrensd wordt, zooals op de kaart van Melvill van Carnbée onjuist is aangeteekend. Op deze laatste komt als noordkaap *Tandjong Nakasa* voor; ook dit is verkeerd; men heeft in het noorden twee kapen, een oostelijke, *Tandjong Mondo*, en een westelijke *Tandjong Poekoe Afoe*.

Van de andere eilandjes behooren *Bibi* of *Noesa Bibi* tot *Landoe*; *Ajana* en *Noesandaoe* tot *Dengka*; *Noese* tot *Oëuale*; *Doö* tot *Dao*; *Dana*, *Noesalai*, *Landoe* en *Noesamanoek* tot *Ti*, terwijl *Heliana* slechts een rots in zee is. Op de twee laatste wonen menschen van het staatje *Ti*. Ten slotte deel ik hier mede, dat omtrent het nabijgelegen *Samao* in de meergenoemde handleiding de naam *Koeroug*, voor het geheele eiland opgegeven, slechts een kaap is; dat er geen kampong *Sisi* bestaat, maar vermoedelijk *Tandjong Hansisi* bedoeld wordt, en het eilandje aan de zuidkust niet *Teboes*, maar *Teboein* heet.

Ambon, 20 Nov. 1873.

DE CLERCQ.